

بزهکاری کودکان و نوجوانان

تألیف: دکتر شهلا معظمی

عضویت علمی دانشگاه تهران

سازمان
داد

سرشناسه	: معظمی، شهلا، ۱۳۲۶-
عنوان و نام‌پدیدآور	: بزهمکاری کودکان و نوجوانان/ تألیف شهلا معظمی.
مشخصات نشر	: تهران: دادگستر، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۶ ص.
شابک	: 978-964-2626-38-0
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۱۶-۳۰۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: بزهمکاری نوجوانان
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۸۸ ۴ب۶م/ HV۹۰۷۶
رده‌بندی دیویی	: ۳۶/۳۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۸۰۱۷۰۲

بزهمکاری کودکان و نوجوانان

تألیف: دکتر شهلا معظمی

ناشر: مؤسسه انتشارات دادگستر

چاپ اول: پاییز ۱۳۸۸

شماره: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۸۷-۹۶۴-۲۶۲۶-۳۸۰

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین جنوبی، کوی شهید ذاکری، پلاک ۱۶، تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۵

مقدمه ۱۷

بخش اول - گستردگی بزهکاری کودکان و نوجوانان

فصل اول - روند بزهکاری کودکان و نوجوانان ۲۷

گفتار اول - ماهیت بزهکاری کودکان و نوجوانان ۲۹

۱- افزایش بزهکاری کودکان و نوجوانان ۳۰

۱-۱- فقر ۳۰

۱-۲- وضعیت نابسامان اقتصادی ۳۱

۱-۳- مشکلات خانوادگی ۳۲

۱-۴- مسائل آموزشی ۳۳

۱-۵- مهاجرت ۳۳

۱-۶- فشار روانی ۳۴

۲- بزهکاری نوجوانان در سطح جهان ۳۴

گفتار دوم - جنبه‌های منطقه‌ای بزهکاری ۳۵

۱- عوامل مؤثر در روند افزایش بزهکاری خشونت‌بار نوجوانان ۳۹

۲- بزهکاری اطفال و نوجوانان پس از جنگ ۴۱

گفتار سوم - عوامل افزایش بزهکاری نوجوانان پس از جنگ جهانی دوم ۴۱

۱- پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان ۴۴

۲- حمایت از کودکان ۴۸

- فصل دوم - مفهوم کودکی یا نوجوانی و بزهکاری ۵۱
- گفتار اول - کودکی و نوجوانی از دیدگاه جرم‌شناسی ۵۴
- ۱- کودک منحرف یا کودک دشوار ۵۵
- ۲- کودک در معرض خطر ۵۶
- ۳- نوجوانی ۵۶
- گفتار دوم - تغییرات در ساختار خانواده و توجه به کودکان ۵۸
- ۱- جایگاه مجزای بزهکاری کودکان و نوجوانان ۶۱
- ۲- جایگاه حقوقی بزهکاری ۶۳
- ۳- سن بلوغ و بزهکاری ۶۴
- گفتار سوم - مفهوم و انواع بزهکاری کودکان و نوجوانان ۶۷
- ۱- مفهوم بزهکاری ۶۸
- ۲- انواع بزه و اعمال بزهکارانه کودکان و نوجوانان ۶۹
- ۱-۲- جرایم شاخص ۷۱
- ۲-۲- جرایم غیرشاخص یا بزه‌های ویژه کودکی ۷۲
- ۳- کنترل اجتماعی بر بزهکاری ۷۴
- ۴- معمای بزهکاری کودکان و نوجوانان ۷۶
- فصل سوم - سنجش بزهکاری ۷۹
- گفتار اول - چگونگی بررسی و ماهیت بزهکاری نوجوانان ۸۰
- ۱- آمار رسمی یا گزارش هماهنگ جرم ۸۰
- ۲- آمار خود گزارشی ۸۵
- ۳- داده‌های مربوط به قربانیان ۸۸
- گفتار دوم - عوامل همبسته با بزهکاری ۹۰

- ۱- جنسیت و بزهکاری ۹۱
- ۲- طبقه اجتماعی و بزهکاری ۹۳
- ۳- قومیت و نژاد و رابطه آن با بزهکاری ۹۵
- ۴- سن و بزهکاری ۹۷
- ۱-۴- تحرک بزهکاری ۹۸
- ۲-۴- مجرمین اتفاقی و مجرمین به عادت ۱۰۰
- گفتار سوم - بزهکاری مزمن ۱۰۱
- ۱- پژوهش در مورد مجرمین مزمن ۱۰۲
- ۲- نوجوان متخلف مزمن ۱۰۵
- فصل چهارم - تبیین ریشه‌های سطح خرد بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان ۱۰۷
- گفتار اول - انواع مجرمین مزمن ۱۰۹
- ۱- ویژگی حیات مجرمانه یا حرفه‌ی مجرمانه ۱۱۰
- ۲- چگونگی شکل‌گیری حرفه‌های بزهکارانه ۱۱۱
- گفتار دوم - عوامل مؤثر بر شروع، تداوم و خاتمه‌ی زندگی بزهکارانه ۱۱۲
- ۱- نقاط عطف در جرم ۱۱۴
- ۲- تأثیر تدوین ۱۱۵
- گفتار سوم - بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان ۱۱۷
- ۱- مفهوم بزه‌دیده و بزه‌دیدگی ۱۱۷
- ۲- روند تاریخی بزه‌دیده و بزه‌دیده‌شناسی ۱۱۸
- ۳- عوامل مؤثر بر بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان ۱۲۰
- ۴- بزه‌دیدگی جنسیتی کودکان ۱۲۱
- ۵- نظریه‌های مربوط به بزه‌دیدگان ۱۲۲

- ۱۲۳ ..... ۱-۵- خطر بزهدیدگی و نظریه همجواری
- ۱۲۳ ..... ۲-۵- نظریه سبک زندگی
- ۱۲۴ ..... ۶- پیشگیری از بزهدیدگی کودکان و نوجوانان
- ۱۲۷ ..... فصل پنجم - ریشه‌های سطح کلان بزهداری کودکان و نوجوانان
- ۱۲۷ ..... گفتار اول - ارتباط محله با بزهداری
- ۱۲۸ ..... ۱- فقر و بزهداری
- ۱۲۹ ..... ۲- محله‌های بزه‌خیز
- ۱۳۱ ..... ۳- یافته‌های پژوهش در محله‌های بزه‌خیز
- ۱۳۴ ..... ۴- پروژه منطقه، شیکاگو
- ۱۳۵ ..... گفتار دوم - محله‌ها به عنوان بستر جرم
- ۱۳۶ ..... ۱- محله‌های بدنام و شهرک‌های ممنوعه
- ۱۳۷ ..... ۲- شهرک‌های ممنوعه

بخش دوم - دیدگاه‌های نظری

- ۱۴۵ ..... فصل اول - جرم‌شناسی کلاسیک
- ۱۴۶ ..... گفتار اول - نظریه‌گزینش عقلانی
- ۱۴۷ ..... ۱- وسوسه‌های جرم
- ۱۴۸ ..... ۲- نظریه فعالیت روزمره
- ۱۴۹ ..... ۳- پیشگیری از بزهداری
- ۱۴۹ ..... ۱-۳- بازدارندگی عام
- ۱۵۰ ..... ۲-۳- بازدارندگی خاص
- ۱۵۱ ..... ۳-۳- پیشگیری
- ۱۵۲ ..... ۴- جمع‌بندی

- گفتار دوم - دیدگاه اثبات‌گرایی (پوزیتویسم) تحقیقی ۱۵۳
- ۱- نظریه خصلت‌ها ۱۵۳
- ۲- مکتب وراث ۱۵۵
- ۳- نقش ساختار بدن در بزهکاری ۱۵۶
- ۴- زن‌ها و بزهکاری ۱۵۷
- ۵- ناتوانی یادگیری و بزهکاری ۱۵۹
- گفتار سوم - نظریه‌های روان‌شناختی بزهکاری ۱۵۹
- ۱- نظریه روان‌پویشی ۱۶۱
- ۲- نظریه رفتار ۱۶۲
- ۳- نظریه‌ی یادگیری اجتماعی ۱۶۲
- ۴- جمع‌بندی ۱۶۴
- فصل دوم - نظریه‌های جامعه‌شناختی ۱۶۵
- گفتار اول - نظریه‌های ساختار اجتماعی و شاخه‌های آن ۱۶۷
- ۱- نظریه‌های نابسامانی اجتماعی ۱۶۸
- ۲- نظریه فشار ۱۷۰
- ۳- نظریه‌های انحراف فرهنگی - خرده فرهنگی ۱۷۳
- ۳-۱- ارزشهای خرده فرهنگی ۱۷۴
- ۳-۲- نظریه خرده فرهنگ بزهکاری کوهن ۱۷۵
- ۳-۳- خرده فرهنگ گروه بزهکاری و نظریه فرصت ۱۷۷
- ۴- نظریه‌های ساختاری و پیشگیری از بزهکاری ۱۷۸
- گفتار دوم - نظریه‌های فرایند اجتماعی ۱۷۹
- ۱- نظریه یادگیری اجتماعی ۱۸۱

- ۱۸۳ ..... ۲- نظریه کنترل اجتماعی
- ۱۸۴ ..... ۳- نظریه کنترل اجتماعی هیرشی
- ۱۸۵ ..... ۴- نظریه‌های فرایند اجتماعی و پیشگیری از بزهکاری
- ۱۸۷ ..... فصل سوم - نظریه‌های واکنش اجتماعی
- ۱۸۸ ..... گفتار اول - نظریه‌ی برجسب‌زنی
- ۱۹۰ ..... ۱- انحراف اولیه و ثانویه
- ۱۹۲ ..... ۲- تأثیر نظریه برجسب‌زنی بر نظام عدالت کیفری
- ۱۹۳ ..... گفتار دوم - نظریه تضاد اجتماعی
- ۱۹۴ ..... گفتار سوم - نظریه‌های تلفیقی
- ۱۹۵ ..... ۱- نظریه عمومی جرم و خویش‌انداری
- ۱۹۶ ..... ۲- تحلیل نظریه‌ی عمومی جرم
- ۱۹۶ ..... ۳- جمع‌بندی

بخش سوم - عوامل محیطی مؤثر بر بزهکاری

- ۲۰۳ ..... فصل اول - جنسیت و بزهکاری
- ۲۰۳ ..... گفتار اول - جنس و جنسیت
- ۲۰۴ ..... ۱- تفاوت‌های جنسیتی در فرایند جامعه‌پذیری
- ۲۰۵ ..... ۲- علت تفاوت‌های جنسیتی
- ۲۰۶ ..... ۳- تفاوت‌های جنسیتی و بزهکاری
- ۲۰۷ ..... گفتار دوم - تبیین‌های جنسیتی در بزهکاری
- ۲۰۷ ..... ۱- دیدگاه زیست‌شناسی
- ۲۰۸ ..... ۲- دیدگاه روان‌شناسی
- ۲۰۹ ..... ۳- دیدگاه‌های جامعه‌شناختی

۲۱۱	گفتار سوم - بررسی علل افزایش بزهکاری دختران
۲۱۲	۱- نظریه کنترل قدرت
۲۱۳	۲- جنسیت و نظام دادرسی نوجوانان
۲۱۵	فصل دوم - خانواده و بزهکاری
۲۱۷	گفتار اول - خانواده در حال تغییر
۲۱۸	۱- تأثیر خانواده بر بزهکاری
۲۱۹	۱-۱- فروپاشی خانواده
۲۲۰	۱-۲- تضاد خانوادگی
۲۲۱	۱-۳- مجرم بودن خانواده
۲۲۲	۱-۴- سوءرفتار و بی‌توجهی نسبت به کودک و بزهکاری
۲۲۳	۲- تعریف سوءرفتار و بی‌توجهی
۲۲۵	۲-۱- سوءرفتار جنسی
۲۲۶	۲-۲- علل سوءرفتار و بی‌توجهی نسبت به کودکان
۲۲۸	گفتار دوم - رابطه‌ی بین سوءرفتار و بزهکاری
۲۳۰	گفتار سوم - سوءرفتار و معضل فرار کودکان و نوجوانان
۲۳۲	۱- فرار از خانه و مدرسه
۲۳۳	۲- فحشاء کودکان
۲۳۴	۳- قاچاق کودکان
۲۳۴	۴- خانواده و پیشگیری از بزهکاری
۲۳۵	۴-۱- مداخله در دوران اولیه‌ی کودکی
۲۳۵	۴-۲- بهبود مهارت‌های پرورش کودک
۲۳۵	۴-۳- برنامه‌های بلندمدت

۲۳۷	..... فصل سوم - مدرسه و بزهکاری
۲۳۸	..... گفتار اول - مدرسه عامل جامعه‌پذیری
۲۴۰	..... ۱- مدرسه و طبقه اجتماعی
۲۴۱	..... ۲- عملکرد تحصیلی و بزهکاری
۲۴۳	..... ۳- شکست تحصیلی و بزهکاری
۲۴۵	..... ۴- علل شکست تحصیلی
۲۴۷	..... گفتار دوم - مدرسه‌گزیزی و بزهکاری
۲۴۸	..... ۱- بزهکاری و مدرسه
۲۴۹	..... ۲- خشونت در مدرسه
۲۵۰	..... ۳- دانش‌آموزان بزهکار
۲۵۱	..... گفتار سوم - نقش مدرسه در برنامه‌های پیشگیری از بزهکاری
۲۵۲	..... ۱- نقش مدرسه در پیشگیری از بزهکاری
۲۵۳	..... ۲- برنامه‌های پیشگیری در مدرسه
۲۵۵	..... فصل چهارم - همسالان و گروههای بزهکاری
۲۵۷	..... گفتار اول - همسالان
۲۵۹	..... ۱- رابطه همسالان
۲۶۰	..... ۲- تأثیر همسالان بر بزهکاری
۲۶۲	..... ۳- دیدگاه‌های الگوهای دوستی و بزهکاری
۲۶۲	..... ۳-۱- نظریه کنترل اجتماعی
۲۶۳	..... ۳-۲- دیدگاه یادگیری و معاشرت‌های ترجیحی
۲۶۴	..... ۳-۳- دیدگاه سوم
۲۶۴	..... گفتار دوم - مفهوم ماهیت و گروه‌های بزهکاری

- ۱- ماهیت گروه‌های بزهکاری ۲۶۶
- ۲- انواع گروه‌های بزهکاری جوانان ۲۶۷
- ۳- جنسیت و گروه‌های بزهکاری ۲۷۳
- گفتار سوم - چگونگی شکل‌گیری و محل فعالیت گروه‌های بزهکاری ۲۷۵
- ۱- تشکیل گروه‌های بزهکاری نوجوانان ۲۷۶
- ۲- ارتباطات ۲۷۷
- ۳- جرایم ارتكابی گروه‌های بزهکاری جوانان ۲۷۸
- ۴- علل پیوستن نوجوانان به گروه‌های بزهکاری ۲۸۰
- ۵- مهار فعالیت گروه‌های بزهکاری ۲۸۴
- ۱-۵- کنترل گروه‌های بزهکاری توسط نیروی انتظامی ۲۸۴
- ۲-۵- اجرای فعالیت‌های متنوع در زمینه‌ی خدمات اجتماعی ۲۸۴
- فصل پنجم - اعتیاد و بزهکاری ۲۸۷
- گفتار اول - تعریف مواد مخدر ۲۸۸
- ۱- انواع مواد مخدر ۲۸۹
- ۲- تعریف اعتیاد و ویژگی آن ۲۹۰
- ۳- شیوع و گستردگی استعمال مواد مخدر ۲۹۱
- ۴- قاچاق مواد مخدر ۲۹۳
- گفتار دوم - خطرات و پیامدهای ناشی از اعتیاد ۲۹۴
- ۱- عوامل خطر ۲۹۵
- ۱-۱- خانواده و اعتیاد ۲۹۵
- ۱-۲- گروه همسالان و اعتیاد ۲۹۶
- ۱-۳- مدرسه و اعتیاد ۲۹۷

- ۲۹۷ ..... ۴-۱- شخصیت‌های خاص
- ۲۹۸ ..... ۵-۱- محیط و اعتیاد
- ۲۹۸ ..... ۲- ارتباط بین سوءمصرف مواد مخدر و جرم
- ۲۹۹ ..... ۳- سوءمصرف مواد مخدر و بزهکاری نوجوانان
- ۳۰۱ ..... گفتار سوم - دیدگاه‌های مربوط به کنترل مواد مخدر
- ۳۰۲ ..... ۱- راه‌های کنترل مواد مخدر
- ۳۰۲ ..... ۱-۱- اقدامات پلیسی
- ۳۰۳ ..... ۲-۱- راه‌کارهای مبتنی بر آموزش
- ۳۰۴ ..... ۲- برنامه‌های پیشگیری جهانی
- ۳۰۷ ..... فهرست منابع و مأخذ

پیشگفتار

بزهکاری کودکان و نوجوانان یا قانون‌ستیزی کودکان و نوجوانان نه تنها مشکلاتی برای این گروه سنی فراهم می‌آورد بلکه گاه خطرات و خسارات جدی هم برای بزه‌دیدگان و هم جامعه ایجاد می‌کند. کودکان و نوجوانان به دلیل ارتکاب تخلفاتی دستگیر می‌شوند که میزان خطرناکی آن ممکنست از ولگردی تا قتل در نوسان باشد. اغلب افراد ممکنست در کودکی و یا نوجوانی مرتکب رفتارهای خلاف شده باشند که پس از رسیدن به سن ۲۰ سالگی و بیشتر به شکلی قانونمند زندگی را ادامه می‌دهند. اما تعداد کمی از بزهکاران جوان که از سن کم رفتارهای ضداجتماعی را شروع می‌کنند مرتکب اعمال مجرمانه خطرناک و خشونت‌بار می‌شوند که تا بزرگسالی ادامه می‌دهند و تبدیل به مجرمان مزمن یا به عادت می‌شوند. با توجه به این‌که کودکان امروز آینده‌سازان جامعه فردا هستند، اندیشمندان با مطالعه مشکلات کودکان و نوجوانان بزهکار و علل بزهکاری آنان در پی یافتن شیوه‌های نوین پیشگیری و کنترل بزهکاری هستند. حل پیچیدگی پدیده بزهکاری نوجوانان جز با یافتن پاسخ‌های مناسب برای سؤالات مطرح امکان‌پذیر نمی‌باشد از جمله آیا بزهکاری ناشی از تضاد و نابسامانی خانواده‌هاست؟ یا کودک و نوجوانی که در تضاد با قانون قرار می‌گیرد دچار مشکلات روانی و یا عاطفی است؟ آیا بزهکاری در اثر سوء مصرف موادمخدر یا تجربه‌های دوران تحصیل و یا تأثیر همسالان است؟ آیا بزهکاری تنها در مناطق فقیرنشین شهری وجود دارد یا بصورت یکنواخت در تمام مناطق اجتماعی پراکنده است؟ آیا بزهکاری واکنش جمعی جوانان علیه شرایط مخرب اجتماعی - اقتصادی است یا حاصل احساس فشار و محرومیت شدید است؟ آیا بزهکاری بر اثر سادگی یا شیطنت‌های کودکی و اقتضای سن، یا به واسطه سرگرمی، هیجان، لذت‌های آنی و خطرپذیری کودکان و نوجوانان است؟

چرا برخی از نوجوانان رفتار ضداجتماعی خود را پس از رسیدن به ۲۰ سالگی ترک می‌کنند اما برخی دیگر که از سن پایین رفتار جامعه‌ستیز داشته‌اند با ادامه رفتارهای

مجرمانه تبديل به متخلفان مزمن حرفه‌اي مي‌شوند. چه عواملی سبب تداوم بزهدکاری مي‌شود و چه عواملی منجر به ترك بزهدکاری مي‌گردد؟

در صورتي‌که پاسخي براي اين سؤالات داده نشود، تدوين شيوه‌هاي مؤثر پيشگيري و کنترل بزهدکاری امري دشوار خواهد بود. در حقيقت مطالعه علمي بزهدکاری مستلزم درک ماهيت، گستردگي و علت بزهدکاری کودكان و نوجوانان و ابداع و به‌کارگيري روش‌هايي براي کنترل آن است. براي اين منظور بايد مسائل مرتبط با بزهدکاری نوجوانان مانند سوءرفتار و بي‌توجهي نسبت به کودكان، وضعيت تحصيلي روابط ميان همسالان و سوءمصرف موادمخدر نيز مطالعه شود.

مقدمه

موضوع بزهکاری کودکان و نوجوانان یک حوزه مطالعاتی مهم و گسترده است که کمتر به آن پرداخته شده است. اگرچه شمار اندکی از دانشگاهیان، متخصصان تعلیم و تربیت، روان‌شناسان و حقوق‌دانان توجه خود را به سؤالات اساسی در مورد ماهیت جرایم کودکان و نوجوانان معطوف نموده‌اند، اما بخش اصلی سیاست‌گذاران جامعه نسبت به این امر مهم بی‌توجه بوده و یا اساساً قادر به درک این مهمترین قشر جامعه یعنی کودکان و جوانان نبوده و نیستند.

همواره بزهکاری در بین کودکان و نوجوانان وجود داشته، ولی از اواخر قرن نوزدهم تخلف و قانون‌شکنی این گروه سنی در کشورهای بزرگ صنعتی جلب توجه نموده است. مفهوم «بزهکاری» در اوایل قرن بیستم شکل گرفت، تا قبل از آن با متخلفین جوان و مجرمین بزرگسال رفتاری تقریباً یکسان می‌شد. جایگاه ویژه برای «کودکی» در طول قرن‌ها و به آهستگی تکوین یافت. زندگی خانوادگی اولیه شامل رسمی چون اقتدار بی‌چون و چرای پدر و انضباط شدید و جدی بود. از کودکان انتظار می‌رفت که در سن کم نقش‌های بزرگسالانه را برعهده بگیرند. با ظهور هر نشانه‌ای از عدم اطاعت یا بدرفتاری، کودکان به شدت مجازات می‌شدند. در چنین وضعیتی طبیعی بود که با قانون‌شکنی آنان به شدت بیشتر برخورد شود. با گذشت زمان و تحول فکر و اندیشه و تغییر در ساختار خانوادگی، همچنین تغییرات نظری در عرصه‌های جرم و بزهکاری، گامهایی در جهت کاهش مسؤلیت کودکان در قوانین جزایی برداشته شد و با ایجاد دسته‌بندی مجزا برای بزهکاری، از بزهکاران در برابر تأثیر منفی مجرمان بزرگسال حمایت گردید.

مطالعه‌ی بزهکاری کودکان و نوجوانان هنگامی اهمیت می‌یابد که به ماهیت پویای نوجوانی و فشارهای موجود در جامعه بر نوجوانان توجه کنیم. موادمخدر، تضاد اجتماعی، گسستگی خانوادگی، فقر و جنگ و ... همگی از جمعیت نوجوان قربانی می‌گیرند.

کودکان و نوجوانان به دلایل خانوادگی، تربیتی و فرهنگی (اقتصادی و اجتماعی) و حتی سیاسی ممکن است به رفتارهای بزهکارانه سوق داده شوند. آنچه مسلم است بزهکاری کودکان و نوجوانان در سطح جامعه پراکنده است و مختص گروه یا طبقه‌ی خاصی نیست و بعلاوه بر خلاف بزرگسالان بزهکاری از پلیدی فکر آنان نشأت نمی‌گیرد بلکه عوامل خانوادگی و تربیتی، معضلات اجتماعی - اقتصادی و سیاسی و در بسیاری از موارد هم بی‌تجربگی، جوانی، سادگی و یا شیطنت‌های کودکی و جوانی که اقتضای سن آنان است، علت قانون‌شکنی آنان است.

هرگاه خانواده و جامعه نسبت به کودکان و نوجوانان بی‌توجه و سهل‌انگار باشند و کودکی به بزهکاری روی آورده و به زندگی ناسالم عادت کند، در بزرگسالی احتمال بازگشت به اجتماع و اصلاح وی تقریباً غیرممکن است. بهمین جهت است که تمام تلاش حقوقدانان، جرم‌شناسان و جامعه‌شناسان، یافتن نظام قضایی و تربیتی ویژه‌ای برای بزهکاران خردسال و نوجوان است و این تلاش‌ها ارایه راه‌حل‌ها و الگوهای خاصی برای تربیت و جایگزینی مجازات است که منجر به تصویب مقررات خاصی در قوانین کشورها و قوانین بین‌المللی شده است.

کودکان و نوجوانان سرشار از انرژی هستند و دوران نوجوانی و بلوغ دوران بی‌قراری و سرکشی است. دورانی است که در صورتی که امکانات و فرصت‌ها در اختیار نوجوانان باشد در هر زمینه از علم، هنر و ورزش، خلاقیت‌ها و تواناییهایشان را به منصفی ظهور می‌رسانند. اما برخوردهای خشونت‌آمیز با نوجوانان آنان را سرکش و عصیانگر و انتقام‌جو بار می‌آورد. سرکوب شدید موجب بی‌تفاوتی یا اعتیاد یا افسردگی و اضطراب آنان می‌گردد. در کشورهایی که بزرگسالان وضعیت روحی و جسمی کودکان و مراحل رشد آنان و دگرگونی‌های این دوره از زندگی آنان را درک کرده‌اند تمام امکانات و تجهیزات خود را در جهت هدایت و حمایت کودکان و نوجوانان به راه‌های صحیح و رفتاری سالم بکار گرفته‌اند.

«بزهکاری» مفهومی است که غالباً در مورد کودکان و نوجوانان به کار می‌رود، زیرا بسیاری از رفتارهایی که برای کودکان و نوجوانان به اقتضای سن و ماهیت رفتار، تخلف محسوب می‌گردد، در صورت ارتکاب از سوی بزرگسالان تخلف شناخته نمی‌شود. مثل فرار از خانه و مدرسه و یا ولگردی که کودک را در معرض خطر قرار می‌دهد بنحوی که در صورت غفلت و بی‌توجهی منجر به مجرمیت آنان می‌گردد.

تمرکز اصلی این متن بر مسئله: «بزهکاری کودکان و نوجوانان» است بزهکاری نوجوانان به دلیل اهمیت ویژه‌ای که دارد تحت نظارت مجریان قانون، دادگاه اطفال و دستگاه‌های اصلاح و تربیت که در مجموع «نظام دادرسی نوجوانان» را تشکیل می‌دهند، قرار می‌گیرد. آنها ممکن است توسط پلیس بازداشت شوند، پرونده‌هایشان در دادگاه اطفال یا دادگاه خانواده (در برخی از کشورها به بزهکاری کودکان و نوجوانان در دادگاه خانواده رسیدگی می‌شود) مورد رسیدگی قرار گیرد و به محلی که برای اصلاح کودکان دچار مشکل تأسیس شده است، فرستاده شوند.

امروزه دغدغه مریبان، متخصصین و سیاست‌گزارانی که معتقدند «کودکان امروز، شهروندان فردا» هستند و بقا، حمایت و توسعه آنان پیش شرطی برای توسعه آینده بشریت است.^۱ تعیین شیوه اصلاح و بازپروری نوجوانان خشن است. هنوز روشن نیست که بزهکاران نوجوان به برخوردی ملایم بهتر پاسخ می‌دهند یا به مجازاتهای سخت. در این نوشته تلاش می‌گردد پاسخی برای سؤالات زیر ارائه گردد.

---

۱. به مناسبت سال جهانی کودک، اجلاس سران کشورهای عضو سازمان ملل متحد در نیویورک تشکیل و اقدام به تدوین اعلامیه جهانی بقا، توسعه و حمایت از کودکان و برنامه اجرایی آن در دهه ۱۹۹۰ نمودند. از مهمترین تعهداتی که دولت‌ها به موجب این اعلامیه عهده دار شدند موارد زیر است:

- احترام به خانواده و مراقبت از کودک از اولین مراحل طفولیت تا بلوغ.
- کاهش بی‌سوادی و در اختیار قرار دادن امکانات آموزشی بدون در نظر گرفتن خاستگاه اجتماعی و جنسیت کودک.

- حمایت ویژه از کارگران خردسال
- اقدام به ریشه‌کنی گرسنگی، سوء تغذیه و فقر، مبارزه جهانی علیه فقر که متضمن منافع فوری برای رفاه کودکان است و...

۱. کودک و نوجوان کیست؟
۲. مفهوم کودکی و نوجوانی چگونه شکل گرفت؟
۳. کودک و نوجوان بزهکار کیست؟
۴. جایگاه ویژه بزهکاری چه تأثیری بر شکل‌گیری دادگاه کودکان و نوجوانان داشته است؟
۵. چه کسی و کدام کودکان و نوجوانان مرتکب اعمال بزهکارانه می‌شوند؟
۶. هر سال چه تعداد بزهکاری رخ می‌دهد؟
۷. آیا بزهکاری کودکان و نوجوانان رو به افزایش است یا کاهش؟
۸. چگونه باید بزهکاری را تعریف کرد؟
۹. کودک معارض با قانون کیست؟ کودک در معرض خطر کیست؟
۱۰. تفاوت بین بزهکار نوجوان و نوجوان مجرم چیست؟
۱۱. چه اقداماتی برای پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان می‌توان به کار برد؟
۱۲. آیا تفاوتی بین بزهکاری نوجوانان و بزرگسالان وجود دارد؟
۱۳. آیا رفتارهای غیرمعارف جوانان مانند فرار از خانه و مدرسه و ترمرد و سرکشی و... سرقت را می‌توان به عنوان بزهکاری مورد مجازات قرار داد؟
۱۴. عواملی که باعث بزهکاری نوجوانان می‌شود کدامند؟ همچنین عواملی نظیر جنسیت، طبقه اجتماعی، قومیت و نژاد، سن در ارتباط با نوجوانان چگونه عمل می‌کنند؟
۱۵. چرا برخی از کودکان دائماً با قانون مشکل پیدا می‌کنند و مرتکب جرایم جدی‌تر می‌گردند و تبدیل به مجرمان بزرگسال می‌شوند؟
۱۶. چرا برخی از نوجوانان دست از بزهکاری بر می‌دارند و تبدیل به شهروند عادی می‌شوند؟
۱۷. خانواده، مدرسه، همسالان و جامعه به طور کلی تا چه میزان در پیشگیری از بزهکاری و یا انحراف نوجوانان دخیل می‌باشند؟

سازمان‌دهی کتاب

این کتاب حاوی سه بخش است:

در بخش نخست بزهکاری و گستره آن در جهان، تغییرات ساختار خانواده و جایگاه ویژه کودکی، کودک بزهکار و تفاوت آن با مجرم بزرگسال، سنجش بزهکاری کودکان و نوجوانان و عوامل مرتبط با بزهکاری آنان همچنین بزهکاران مزمن، ترک بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در بخش دوم: دیدگاه‌های نظری برای تبیین بزهکاری و شروع رفتار بزهکارانه شامل دیدگاه‌های زیست‌شناختی، روان‌شناختی و جامعه‌شناسی بررسی می‌گردد.

بخش سوم: تأثیر محیط بر بزهکاری کودکان و نوجوانان، از جمله جنسیت و بزهکاری، خانواده و بزهکاری، مدرسه و بزهکاری، همسالان و بزهکاری و مواد مخدر و بزهکاری مورد بحث قرار می‌گیرد.